

INSPEKCJA WETERYNARYJNA

I N S T R U K C J A

GŁÓWNEGO LEKARZA WETERYNARII

Nr GIWpr-02010-8/2016

z dnia 8 lutego 2016 r.

**w sprawie postępowania
przy podejrzeniu, potwierdzeniu
i zwalczaniu w stadzie bydła oraz przy
prowadzeniu badań kontrolnych gruźlicy bydła.**

Zgodnie z decyzją Komisji 2003/467/WE z dnia 23 czerwca 2003 r.
ustanawiającą status bydła oficjalnie wolnego od gruźlicy, brucelozy
i enzootycznej białaczki bydła dla stad w niektórych Państwach Członkowskich
i regionach Państw Członkowskich
zmienioną decyzją Komisji 2009/342/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r.
Polska została uznana za kraj oficjalnie wolny od gruźlicy bydła.

Niniejsza instrukcja została wydana na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 1. ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej (Dz. U. z 2014 r. poz. 1539 ze zm.).

I. WSTĘP

Niniejsza instrukcja została opracowana zgodnie z przepisami prawa powszechnie obowiązującego. Stosowanie niniejszej instrukcji, jako aktu prawa wewnętrznego, nie może prowadzić do naruszenia wspomnianych przepisów. Na przepisy niniejszej instrukcji nie należy powoływać się przy rozstrzyganiu o prawach i obowiązkach podmiotów prywatnych, gdyż nie jest dla nich wiążąca.

Celem niniejszej instrukcji jest ujednoczenie postępowania Inspekcji Weterynaryjnej, przy podejrzeniu, potwierdzeniu i zwalczaniu oraz przy prowadzeniu badań kontrolnych gruźlicy bydła.

Gruźlica bydła (*Bovine tuberculosis*) podlega obowiązkowi zwalczania na podstawie art. 41 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt (Dz. U. z 2014 r. poz. 1539 ze zm.).

1. Wykaz skrótów

- 1) ARiMR – Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa;
- 2) GIW – Główny Inspektorat Weterynarii;
- 3) GLW – Główny Lekarz Weterynarii;
- 4) PLW – Powiatowy Lekarz Weterynarii;
- 5) PPIS – Państwowy Powiatowy Inspektor Sanitarny;
- 6) ULW – Urzędowy Lekarz Weterynarii
- 7) WLW – Wojewódzki Lekarz Weterynarii;

2. Wykaz aktów prawnych

- 1) ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej (Dz. U. z 2015 r. poz. 1482 ze zm.);

- 2) ustawa z dnia 11 marca 2004r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt (Dz. U. z 2014 r. poz. 1539, ze zm.);
- 3) ustawa z dnia 2 kwietnia 2004 r. o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt (Dz. U. 2008 r. Nr 204 poz. 1281 ze zm.);
- 4) rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23 listopada 2004 r. w sprawie zwalczania gruźlicy bydła (Dz. U. Nr 258 poz. 2585);
- 5) rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 grudnia 2004 r. w sprawie określenia jednostek chorobowych, sposobu prowadzenia kontroli oraz zakresu badań kontrolnych zakażeń zwierząt (Dz. U. Nr 282, poz. 2813 ze zm.);
- 6) rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 27 czerwca 2005 r. w sprawie szczegółowych wymagań weterynaryjnych niezbędnych do uzyskania i zachowania uznania stada lub gospodarstwa za urzędowo wolne lub wolne od chorób zakaźnych zwierząt (Dz. U. Nr 126, poz. 1058);
- 7) rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 25 listopada 2005 r. w sprawie zakresu, sposobu i terminów przekazywania informacji o występowaniu chorób zakaźnych zwierząt podlegających obowiązkowi zwalczania i rejestracji oraz o wynikach monitorowania chorób odzwierzęcych i odzwierzęcych czynników chorobotwórczych, z nimi oporności na środki przeciwdrobnoustrojowe (Dz. U. Nr 242, poz. 2045);
- 8) rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 16 stycznia 2008 r. w sprawie sposobu prowadzenia dokumentacji związanej ze zwalczaniem chorób zakaźnych zwierząt (Dz. U. Nr 17, poz.107);
- 9) Decyzja Komisji z dnia 23 czerwca 2003 r. ustanawiająca status bydła oficjalnie wolnego od gruźlicy, brucelozy i enzootycznej białaczki bydła dla stad w niektórych Państwach Członkowskich i regionach Państw Członkowskich (2003/467/WE).

II. CHARAKTERYSTYKA JEDNOSTKI CHOROBOWEJ

Gruźlica jest chorobą zakaźną ludzi i zwierząt, wywoływaną przez prątki gruźlicy zaliczane do rodzaju *Mycobacterium*. Ten rodzaj drobnoustrojów obejmuje gatunki chorobotwórcze, jak np. prątki typu bydłowego (*Mycobacterium bovis*), ptasiego (*Mycobacterium avium*) oraz liczne prątki z gatunków tzw. atypowych, niewywołujących choroby, a mogących wywołać jedynie reakcje alergiczną w teście tuberkulinowym.

1. Bydło

W typowych przypadkach gruźlicy, wywołanych u bydła przez *Mycobacterium bovis*, choroba przebiega w sposób przewlekły. Cechuje ją występowanie swoistych rozrostów komórkowych i procesów wysiękowych.

Bydło podatne jest również na zakażenia *Mycobacterium tuberculosis*, które uważane jest za nieswoiste, przebiegające w organizmie, jako proces miejscowy, który po pewnym okresie prowadzi do samowyleczenia.

Głównym źródłem infekcji są zwierzęta chore, prątkujące (wydalające prątki gruźlicy z wydzielinami lub wydaliniami). Choroba przenosi się głównie drogą aerogenną, rzadziej za pośrednictwem ściółki, wody czy paszy. W wyniku zakażenia, w organizmie zakażonym tworzy się ognisko pierwotne, zwykle w tkance płucnej, towarzyszą mu zmiany w przynależnych węzłach chłonnych, przeważnie śródpiersiowych i oskrzelowych. Rzadziej zmiany spotyka się w węzłach nadwymiennych lub okołogardzielowych. W organizmie prątki rozprzestrzeniają się drogą krwi lub chłonki.

Rozpoznawanie gruźlicy bydła opiera się na badaniu alergicznym (tuberkulinizacji), łącznie z badaniem klinicznym, a jego uzupełnieniem powinno być badanie poubojowe lub sekcyjne i laboratoryjne. Obecność *Mycobacterium bovis*, czynnika wywołującego gruźlicę bydła, może zostać stwierdzona badaniami laboratoryjnymi w próbkach pobranych *post mortem*.

W badaniu klinicznym można wyróżnić badanie ogólne i szczegółowe. W badaniu szczegółowym należy zwrócić uwagę na narządy, do których prątek gruźlicy ma szczególne powinowactwo, takich jak płuca, wymię i narządy rozrodcze. Okres inkubacji choroby waha się od kilku tygodni do kilku miesięcy. Rozwojowi gruźlicy towarzyszy szereg nieswoistych objawów o różnym stopniu nasilenia. Chorobę cechuje okresowy kaszel, chudnięcie, utrudnione oddychanie lub przełykanie, a temperatura ciała często nie wykazuje odchylenia od normy. Dostępne do klinicznego badania węzły chłonne mogą być powiększone i bolesne.

W badaniu alergicznym – tuberkulinizacji śródskórnej, wykorzystuje się stan zwiększonej wrażliwości organizmu zwierzęcia zakażonego gruźlicą wobec prątków i ich produktów przemiany materii. W badaniu alergicznym rozróżniamy tuberkulinizację śródskórną pojedynczą, z wykorzystaniem tuberkuliny bydłowej lub porównawczą, z wykorzystaniem tuberkuliny bydłowej i ptasiej.

W badaniach laboratoryjnych wykorzystuje się próbki pobrane z chorobowo zmienionych narządów i organów mięsnych, takich jak: płuca, wątroba, śledziona wraz z okolicznymi węzłami chłonnymi oraz węzły chłonne: okołogardzielowe, oskrzelowe, śródpiersiowe, nadwymiennowe, kąta żuchwy, kręzłowe oraz wnęki wątroby.

Identyfikację wyizolowanych szczepów *Mycobacterium* przeprowadza się zazwyczaj poprzez określenie cech wzrostu oraz cech biochemicznych. W celu zidentyfikowania kompleksu *Mycobacterium* (w tym *Mycobacterium bovis*) można wykorzystać technikę PCR. W porównaniu do metod biochemicznych, różnicowanie

szczepów techniką analizy DNA może okazać się łatwiejsze i bardziej powtarzalne. Różnicowanie genetyczne pozwala na rozróżnienie szczepów *Mycobacterium bovis* oraz umożliwia opisanie wzorów pochodzenia, transmisji i rozprzestrzeniania się prątka typu bydlęcego.

2. Ludzie

Gruźlica bydła stanowi również problem epidemiologiczny ze względu na fakt wywoływania procesów chorobowych u ludzi. Według danych polskich i WHO, gruźlica wywoływana przez prątek typu bydlęcego stanowi znaczny odsetek zakażeń u ludzi.

III. POSTĘPOWANIE W RAMACH KONTROLI WYSTĘPOWANIA CHOROBY

1. Planowanie badania

- a) Zgodnie z przyjętą procedurą, **w celu kontroli występowania gruźlicy bydła corocznie tuberkulinizacją śródskórną obejmuje się 1/5 stad bydła na obszarze powiatu tak, aby w okresie 5 lat poddać badaniu wszystkie stada bydła znajdujące się na obszarze tego powiatu.** Badaniu poddaje się zwierzęta powyżej 42 dnia życia.
- b) PLW może zwiększyć częstotliwość badań w kierunku gruźlicy bydła w przypadku niezadowalającej sytuacji epidemiologicznej na obszarze swojej właściwości, o tym fakcie powiadamia WLW, który przesyła niniejszą informację do GLW.

Jednocześnie, biorąc pod uwagę przyjętą procedurę na terytorium kraju, niezależnie od jej zmiany przyjmowanej zgodnie z pkt 1b, należy zagwarantować, aby zgodnie z lit c) pkt 2 części I zał. A dyrektywy Rady 64/432/EWG całe bydło po uboju było poddawane badaniu na obecność zmian wywołanych gruźlicą, a każda taka zmiana podlegała badaniu histopatologicznemu i bakteriologicznemu w celu wykrycia gruźlicy.

PLW przygotowuje raz do roku plan badania bydła w kierunku gruźlicy bydła na obszarze swojej właściwości. Przygotowując plan badania na rok, w którym zostaną one przeprowadzone, PLW pobiera z systemu IRZ listę siedzib stad znajdujących się na terenie miejscowości w powiecie, w których wg bazy danych ARiMR znajdują się zwierzęta. Następnie wskazuje miejscowości i stada do badania na podstawie tej listy. PLW przygotowuje także listę lekarzy weterynarii wolnej praktyki, wyznaczonych do badania, jeżeli nie jest w stanie wykonać powyższego badania siłami pracowników powiatowego inspektoratu weterynarii.

Plan badania PLW przedkłada do wojewódzkiego inspektoratu weterynarii do dnia 10 grudnia roku poprzedzającego badanie. WLW po dokonanej analizie i opracowaniu planu dla województwa, przesyła go do GIW na wyraźne żądanie GLW.

Rozpoczęcie badania w terenie PLW planuje tak, aby wszystkie badania zostały przeprowadzone w przewidzianych do badania stadach do dnia 15 maja danego roku.

Wszystkie zwierzęta przebywające w stadach wyznaczonych do badań kontrolnych w danym roku oraz te, które w dniu kolejnego terminu badania osiągnęły wiek ponad 42 dni, a które z jakichkolwiek przyczyn nie zostały zbadane w wyznaczonym stadzie do 15 maja, lub też urodziły się po tym terminie, powinny zostać indywidualnie zbadane do 30 listopada roku, w którym są prowadzone badania.

PLW przygotowując harmonogram planowanych badań kontrolnych stad i zwierząt na konkretny rok, powinien zaplanować i zharmonizować datę ich przeprowadzenia tak, żeby został zachowany pięcioletni okres od dnia przeprowadzenia poprzedniego badania. Tym samym, jeżeli np. badanie w kierunku gruźlicy bydła zostało wykonane w dniu 5 marca 2016 r., to następne badanie kontrolne danego stada i zwierząt należy przeprowadzić w nieprzekraczalnym terminie do dnia 5 marca 2021 roku, lub w uzasadnionych przypadkach jak najbliżej tej daty.

2. Przygotowanie do wykonania badania metodą tuberkulinizacji

ULW do przeprowadzenia tuberkulinizacji powinien:

- 1) pobrać od PLW arkusze wyników badania w kierunku gruźlicy bydła (istnieje możliwość wykorzystania systemów informatycznych do generowania arkuszy oraz rejestracji przeprowadzonych badań);
- 2) pobrać od PLW wykaz gospodarstw z wyznaczonymi datami badań;
- 3) zaopatrzyć się w odpowiednią ilość tuberkuliny, właściwą do liczby zwierząt przewidzianych do badania.

ULW wykonujący tuberkulinizację, powinien posiadać podczas wykonywania zadania:

- 1) upoważnienie - wystawione wg wzoru określonego w załączniku nr 1 do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 27 kwietnia 2004 r. *w sprawie wzoru upoważnienia i wzoru odznaki identyfikacyjnej dla pracowników Inspekcji Weterynaryjnej oraz osób wyznaczonych przez organy Inspekcji Weterynaryjnej do wykonywania niektórych czynności* (Dz. U. Nr 100, poz. 1014);
- 2) odznakę identyfikacyjną Inspekcji Weterynaryjnej;
- 3) suwmiarkę lub przyrząd do odczytu grubości fałdu skórniego z dokładnością do 0,1 mm;

- 4) nożyczki lub inne narzędzie pozwalające na oznaczenie miejsca podania tuberkuliny (np.: golarkę);
- 5) klucz do odczytywania wyników;
- 6) strzykawki do tuberkulinizacji o skoku najlepiej 0,1 mm (w ostateczności 0,2 mm) oraz odpowiednią liczbę jednorazowych igieł;
- 7) buty gumowe i jednorazowe ochraniacze na obuwiu oraz ubranie ochronne;
- 8) środek do dezynfekcji obuwiu gumowego.

ULW w siedzibie stada powinien dokonać weryfikacji liczby zwierząt przebywających w stadzie z dokumentacją (paszporty lub księga rejestracji zwierząt). W przypadku stwierdzenia nieprawidłowości w oznakowaniu zwierząt lub liczbie zwierząt ULW powinien odnotować ten fakt w arkuszu wyników badań i zgłosić go do PLW.

3. Przeprowadzanie testu tuberkulinowego

Tuberkulinizacji podlega bydło powyżej 42 dnia życia.

W przypadku stwierdzenia objawów klinicznych lub podejrzenia wystąpienia choroby, która mogłaby spowodować ewentualne zafałszowanie wyniku badań, wykonanie testu należy odłożyć i przeprowadzić w możliwie najbliższym terminie.

Tuberkulinizacji nie należy wykonywać również w okresie okołoporodowym, za który należy przyjąć czas od 2 tygodni przed porodem do 2 tygodni po porodzie.

Do wykonywania urzędowych testów tuberkulinowych powinna być stosowana tuberkulina PPD znajdująca się w aktualnym rejestrze produktów leczniczych

3.1. Rodzaje testów

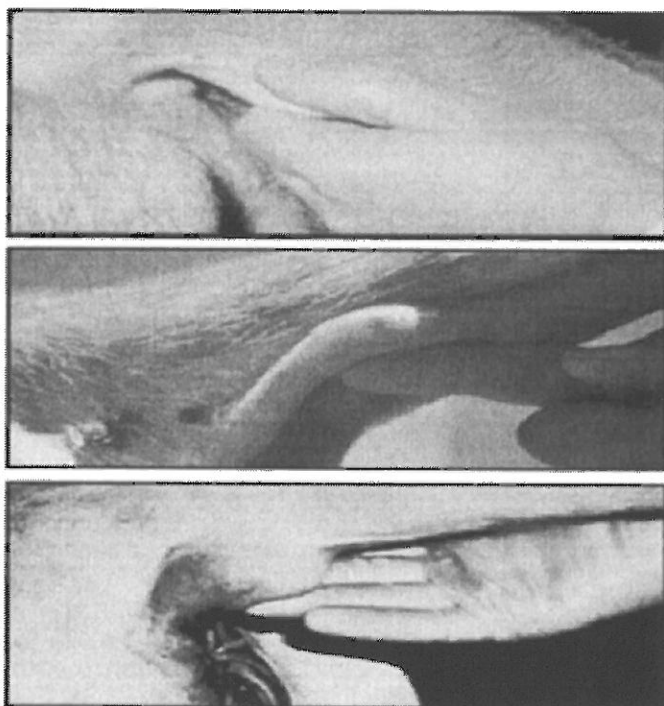
3.1.1. Test tuberkulinizacji pojedynczej. Jednokrotna śródskórna iniekcja tuberkuliny bydłowej i odczytanie wyniku.

3.1.2. Test tuberkulinizacji porównawczej. Wykonana w tym samym czasie jednokrotna śródskórna iniekcja tuberkuliny bydłowej oraz jednokrotna iniekcja tuberkuliny ptasiej i odczytanie wyniku.

3.2. Sposób wykonania testu u bydła

Skóra w promieniu, co najmniej 5 cm od miejsca wybranego do iniekcji, nie powinna wykazywać zmian chorobowych. W przypadku rozległych zmian po obu stronach szyi, test można wykonać na lewym fałdzie skóry nasady ogona znajdującym się między linią włosów a dolną częścią nasady ogona (zdj. poniżej). W tym przypadku

miejsce wstrzyknięcia tuberkuliny, inne niż boczna strona szyi, należy odnotować w arkuszu wyników badania w kierunku gruźlicy bydła.

Zdjęcie pochodzi ze strony:

https://aglearn.usda.gov/customcontent/APHIS/APHISVSBovineTuberculosis01/scopage_dir/overview/overview.html

W przypadku użytkowania przez zwierzęta w badanym stadzie wspólnych pastwisk ze zwierzętami pochodzącymi z innych stad, drobiem różnego gatunku, a także wystąpienia fałszywie dodatnich reakcji w poprzednich testach tuberkulinizacji pojedynczej, ULW ma możliwość zrezygnowania z testu tuberkulinizacji pojedynczej i wykonania bezpośrednio testu tuberkulinizacji porównawczej.

W przypadku przeprowadzenia tuberkulinizacji u zwierząt nie należy przeprowadzać dezynfekcji miejsca przeznaczonego do wstrzyknięcia tuberkuliny.

3.2.1. Miejsce iniekcji w teście tuberkulinizacji pojedynczej u bydła

Miejsce iniekcji tuberkuliny powinno znajdować się na granicy przedniej i środkowej 1/3 szyi, około 10 cm od górnej krawędzi szyi.

3.2.2. Miejsce iniekcji w teście tuberkulinizacji porównawczej u bydła

Tuberkulinizację należy wykonać po obu stronach lub ewentualnie na jednej dowolnie wybranej stronie szyi zwierzęcia, jednak wtedy miejsce wstrzyknięcia tuberkuliny ptasiej powinno znajdować się na granicy przedniej i środkowej 1/3 szyi, około 10 cm od górnej krawędzi szyi, a miejsce wstrzyknięcia tuberkuliny bydłowej około 12,5-15 cm poniżej, w linii przebiegającej mniej więcej równoległe do linii barku.

U młodych zwierząt, u których może brakować miejsca na jednej stronie, każda iniekcja powinna być wykonana oddzielnie, w połowie linii środkowej szyi, symetrycznie po obydwu jej stronach.

3.2.3. Oznakowanie miejsca iniekcji

Miejsce lub miejsca iniekcji należy uprzednio zaznaczyć poprzez wystrzyżenie sierści w postaci krzyżyka o długości ramion 2 – 3 cm. Fałd skóry w obrębie każdego wystrzyżonego miejsca, powinien być ujęty pomiędzy palec wskazujący, a kciuk i zmierzony z dokładnością do 0,1 mm za pomocą suwmiarki, a wynik pomiaru odnotowany.

3.2.4. Sposób podania tuberkuliny

Tuberkulinizację należy wykonać zgodnie z instrukcją podaną przez producenta tuberkuliny. W przypadku jej braku dawka tuberkuliny powinna zostać podana w sposób zapewniający śródskórne zdeponowanie tuberkuliny. Iniekcję wykonuje się strzykawką wypełnioną tuberkuliną z podziałką 0,1 zaopatrzoną w krótką sterylną igłę. Igła powinna być wprowadzana ukośnie i śródskórnie, płaszczyzną ścięcia skierowaną na zewnątrz od powierzchni skóry. Prawidłowo wykonaną iniekcję potwierdza się poprzez palpacyjne stwierdzenie obecności małego, kulistego wybrzuszenia o kształcie i wielkości ziarna grochu, znajdującego się w miejscu iniekcji.

3.2.5. Odczytanie wyników tuberkulinizacji

Grubość fałdu skórniego powinna być zmierzona i zanotowana ponownie w trakcie odczytywania wyników tuberkulinizacji po 72 godzinach ($\pm$ 4 godziny) od wykonania iniekcji, zarówno w przypadku tuberkulinizacji pojedynczej, jak i porównawczej.

3.3. Sposób wykonania testu u owiec i kóz

Do rozpoznania gruźlicy u owiec stosuje się pojedynczy śródskórny test tuberkulinowy, z użyciem tuberkuliny bydłowej podanej w dawce zgodnej z zaleceniami producenta tuberkuliny. Nie dokonuje się pomiaru fałdu skóry zarówno przed iniekcją tuberkuliny, jak i po jej wstrzyknięciu. Tuberkulinizacji dokonuje się na zwierzęciu siedzącym. Do iniekcji należy wybrać miejsce nieowłosione, po przyśrodkowej stronie uda, około 5 cm powyżej stawu kolanowego i 5 cm od brzegu owłosionej skóry. Miejsce iniekcji należy oczyścić mechanicznie. W przypadku wprowadzenia tuberkuliny podskórnie, iniekcję należy powtórzyć na przeciwległym udzie lub w części pachowej, od strony mostka, w tyle za łokciem zwierzęcia.

3.4. Sposób wykonania testu u świń

Tuberkulinizację u świń wykonuje się śródskórnie, przy użyciu tuberkuliny bydłowej i ptasiej w dawce zgodnej z zaleceniami producenta tuberkuliny. Nie dokonuje

się pomiaru fałdu skóry zarówno przed iniekcją tuberkuliny jak i po jej wstrzyknięciu. Miejscem iniekcji tuberkuliny bydłowej jest grzbietowa strona nasady lewej małżowiny usznej, a tuberkuliny ptasiej analogiczne miejsce na prawej małżowinie. W przypadku wykonania iniekcji podskórnie, ponowne podanie tuberkuliny należy wykonać w odległości 5 cm od poprzedniego jej wstrzyknięcia.

3.5. Sposób wykonania testu u pozostałych gatunków zwierząt

Tuberkulinizację u koni oraz u jeleniowatych należy wykonywać analogicznie jak u bydła, natomiast u psów i kotów wykonuje się na wewnętrznej powierzchni uda w dawce zgodnej z zaleceniami producenta tuberkuliny.

4. Interpretacja reakcji i postępowanie ze zwierzętami w przypadku bydła

Interpretacja reakcji na podanie tuberkuliny u bydła powinna być oparta na obserwacjach klinicznych oraz stwierdzonych różnicach grubości fałdu skóry w miejscach iniekcji w 72 godziny ($\pm$ 4 godziny) po jej wykonaniu. Charakter odczynu ocenia się wzrokowo i palpacyjnie. Wystąpienie nacieku o wyraźnym zarysie, z nastroszonym włosem, świadczy o reakcji swoistej. Szczególne znaczenie ma to w sytuacji, gdy różnica zgrubienia fałdu skóry wynosi do 2 mm włącznie.

Możliwe reakcje:

- a) **reakcja ujemna (-)**: jeśli obserwuje się jedynie ograniczone twarde obrzmienie ze wzrostem grubości fałdu skóry nie większym niż 2,0 mm bez objawów klinicznych, takich jak rozlane lub nadmierne obrzmienie, wysięk, martwica, ból lub zapalenie w obrębie naczyń limfatycznych lub węzłów chłonnych w tej okolicy;
- b) **reakcja wątpliwa ($\pm$)**: jeśli nie obserwuje się objawów klinicznych wymienionych w pkt a) oraz jeśli wzrost grubości fałdu skóry wynosi więcej niż 2,0 mm lecz mniej niż 4,0 mm;
- c) **reakcja dodatnia (+)**: jeśli obserwuje się zmiany kliniczne wymienione w lit. a) lub jeśli wzrost grubości fałdu skóry w miejscu iniekcji wynosi 4,0 mm lub więcej.

4.1. Ocena wyników tuberkulinizacji pojedynczej i postępowanie ze zwierzętami

Wynik tuberkulinizacji pojedynczej interpretuje się jako:

- a) **pozytywny (+)**: reakcja dodatnia na tuberkulinę bydłą, jak zdefiniowano w punkcie 4 lit c),
- b) **wątpliwy ($\pm$)**: reakcja wątpliwa na tuberkulinę bydłą, jak zdefiniowano w punkcie 4 lit. b),

- c) **negatywny (-)** : ujemna reakcja na tuberkulinę bydłą, jak zdefiniowano w punkcie 4 lit. a).

Sposób oceny wyników tuberkulinizacji pojedynczej przedstawia tabela nr 1.

Tabela nr 1.

różnica zgrubienia fałdu	charakter odczynu	ocena
bez względu na wynik pomiaru	odczyn w postaci rozlanego nacieku, niekiedy gorący i bolesny	+
4,0 mm lub więcej	bez względu na charakter odczynu	+
od 2,1 mm do 3,9 mm	brak odczynu lub ograniczony twardy obrzęk	±
do 2,0 mm	brak odczynu lub ograniczony twardy obrzęk	-

PLW, po dokonanej ocenie wyników tuberkulinizacji bydła oraz mając na względzie zapisy w protokole dochodzenia epizootycznego wraz z analizą sytuacji epizootycznej gospodarstwa (stada bydła, innych zwierząt, w tym ptaków oraz ludzi), może podjąć decyzję o usunięciu ze stada i zabiciu/uboju zwierzęcia, u którego stwierdzono odczyn swoisty o charakterze rozlanym lub nadmierny obrzęk, wysięk, martwicę, ból lub zapalenie naczyń limfatycznych lub węzłów chłonnych w tej okolicy.

Po stwierdzeniu wyniku dodatniego lub wątpliwego ULW informuje niezwłocznie PLW. PLW przeprowadza dochodzenie epizootyczne potwierdzone protokołem z dochodzenia epizootycznego i badań zwierząt.

Jeżeli PLW po dokonanej ocenie wyników tuberkulinizacji bydła oraz mając na względzie zapisy w protokole dochodzenia epizootycznego wraz z analizą sytuacji epizootycznej gospodarstwa (stada bydła, innych zwierząt w tym ptaków, ludzi) stwierdzi, że charakter odczynu oraz różnica w zgrubieniu fałdu skórny w miejscu iniekcji nie wskazuje na kontakt bydła z prątkiem gruźlicy i reakcja oceniona jest na dodatnią (+) lub na wątpliwą (±) w pojedynczym teście śródskórnym, bydło to poddawane jest kolejnemu, porównawczemu testowi, po upływie 42 dni.

4.2. Ocena wyników tuberkulinizacji porównawczej i postępowanie ze zwierzętami

Odczytu wyników tuberkulinizacji dokonuje się zgodnie z zaleceniami producenta tuberkuliny. Dodatkowo ocenę wyników testu przeprowadza się uwzględniając aktualną sytuację epizootyczną badanego stada w zakresie gruźlicy bydła.

W stadach, w których dodatnie odczyny w tuberkulinizacji porównawczej stwierdzono po raz pierwszy, należy stosować ocenę i postępowanie zgodnie z podanym niżej I wariantem postępowania.

W przypadku stad, w których uprzednio stwierdzano gruźlicę bydła (izolacja prątka), należy stosować ocenę i postępowanie zgodnie z II wariantem postępowania.

4.2.1. Wariant I

Wynik tuberkulinizacji porównawczej interpretuje się, jako:

- a) **pozytywny (+)**, gdy zostanie stwierdzona: dodatnia reakcja na tuberkulinę bydłą i ujemna na tuberkulinę ptasią lub dodatnia reakcja na tuberkulinę bydłą, różnica w grubości fałdu skóry ponad 4,0 mm większa od dodatniej lub wątpliwej reakcji na tuberkulinę ptasią lub obecność objawów klinicznych;
- b) **wątpliwy ($\pm$)**, gdy zostanie stwierdzona: dodatnia lub wątpliwa reakcja na tuberkulinę bydłą w sytuacji, kiedy różnica grubości fałdu skóry dla tuberkuliny bydłowej i ptasiej wynosi od 0,1 mm (włącznie) do 4,0 mm oraz przy braku objawów klinicznych;
- c) **negatywny (-)**, gdy zostanie stwierdzona: reakcja ujemna na tuberkulinę bydłą lub reakcja wątpliwa albo dodatnia na tuberkulinę bydłą równa lub mniejsza od reakcji na tuberkulinę ptasią oraz brak objawów klinicznych.

W przypadku otrzymania wyniku:

- a) **pozytywnego (+)** – zwierzę usuwa się ze stada i zabija/ubija;
- b) **wątpliwego ($\pm$)** – zwierzę należy ponownie przebadać po przynajmniej 42 dniach. W kolejnym teście, wynik nie będący wynikiem ujemnym (czyli pozytywny lub wątpliwy) powoduje, iż wynik ostateczny jest pozytywny, a zwierzę usuwa się ze stada i zabija/ubija,
- c) **negatywnego (-)** – zwierzę uznaje się za zdrowe.

4.2.2. Wariant II

Wynik tuberkulinizacji porównawczej interpretuje się jako:

- a) **pozytywny (+)** – dodatnia lub wątpliwa reakcja na tuberkulinę bydłą niezależnie od reakcji na tuberkulinę ptasia;
- b) **negatywny (-)** – brak reakcji na tuberkulinę bydłą.

W przypadku otrzymania wyniku:

- a) **pozytywnego (+)** – zwierzę usuwa się ze stada i zabija/ubija;
- b) **negatywnego (-)** – zwierzę uznaje się za zdrowe.

Tabela nr 2.

Odczyny tuberkulinowe	Wersja I postępowanie zwykłe	Wersja II postępowanie zastrzone
B*+, P** - lub B+>P± ponad 4 mm lub występowanie objawów klinicznych	+ zwierzę usuwa się ze stada i zabija/ubija	+ zwierzę usuwa się ze stada i zabija/ubija
B+, B± > P od 0,1 do 4,0 mm oraz brak objawów klinicznych	± badać ponownie po minimum 42 dniach	+ zwierzę usuwa się ze stada i zabija/ubija
B+, B± ≤ P+, P± oraz brak objawów klinicznych	- nie trzeba badać ponownie	+ zwierzę usuwa się ze stada i zabija/ubija
B-, P (+, ±, -)	- nie trzeba badać ponownie	- nie trzeba badać ponownie

*B – tuberkulina bydłą

**P – tuberkulina ptasia

5. Odczyt, interpretacja wyników testu tuberkulinowego i postępowanie ze zwierzętami gatunków innych niż bydło

5.1. Odczyt, interpretacja wyników testu tuberkulinowego i postępowanie ze zwierzętami w przypadku owiec

Odczyt i interpretację wyników testu tuberkulinowego przeprowadza się po 72 godzinach ($\pm$ 4 godziny) od chwili iniekcji tuberkuliny. Charakter odczynu (zaczerwienienie skóry, obrzęk ograniczony lub rozlany, obrzęk z martwicą) określa się na podstawie oceny wzrokowej oraz palpacyjnie, a następnie za pomocą suwmiarki mierzy się zasięg reakcji.

Wynik testu uznaje się za ujemny (-) i zwierzę pozostawia w stadzie w przypadku braku odczynu – twardego guzka lub zaczerwienienia skóry w miejscu iniekcji o średnicy poniżej 10,0 mm. Wynik testu uznaje się za dodatni (+), jeżeli wystąpi zaczerwienienie skóry lub obrzęk o średnicy 10 mm lub większej.

Owce reagujące dodatnio podlegają ubojowi, a pozostałe zwierzęta bada minimum, co 42 dni, aż do uzdrowienia stada.

5.2. Odczyt i interpretacja wyników testu tuberkulinowego w przypadku świń

Odczyt i interpretację wyników testu tuberkulinowego u świń przeprowadza się po upływie 48 godzin. Za pomocą oceny wzrokowej oraz palpacyjnie ocenia się charakter odczynu. Wynik testu uznaje się za ujemny (-) w przypadku braku odczynu, powstania twardego guzka w miejscu iniekcji lub niewielkiego zaczerwienienia bez obrzęku.

Wynik testu uznaje się za dodatni (+) w przypadku powstania zaczerwienionego obrzęku, bolesnego przy dotyku, niekiedy ze śladami nekrozy.

5.3. Odczyt i interpretacja wyników testu tuberkulinowego w przypadku koni, jeleniowatych, kóz, psów oraz kotów

Odczyt i interpretację wyników testu tuberkulinowego u koni i jeleniowatych przeprowadza się analogicznie jak u bydła, a u kóz, jak u owiec.

Odczyt i interpretację wyników testu tuberkulinowego u psów i kotów przeprowadza się po upływie 48 godzin od chwili iniekcji tuberkuliny, a za wynik dodatni uznaje się sino-czerwony obrzęk.

IV. POSTĘPOWANIE W ZWIĄZKU Z PODEJRZENIEM, POTWIERDZENIEM I ZWALCZANIEM GRUŻLICY BYDŁA

1. Dochodzenie epizootyczne

Zgodnie z § 2 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23 listopada 2004 r. *w sprawie zwalczania gruźlicy bydła*, PLW po otrzymaniu

zawiadomienia o podejrzeniu wystąpienia gruźlicy bydła, podejmuje niezwłocznie czynności mające na celu wykrycie lub wykluczenie tej choroby. Obejmują one dochodzenie epizootyczne oraz badanie kliniczne albo badanie poubojowe bydła oraz, jeśli to konieczne, sekcję zwłok. Dochodzenie epizootyczne zgodnie z art. 42 ust. 6 i 7 ustawy *o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczania chorób zakaźnych zwierząt* powinno obejmować:

- ustalenie okresu, w którym choroba zakaźna zwierząt mogła rozwijać się w gospodarstwie przed podejrzeniem lub stwierdzeniem jej wystąpienia u zwierząt z gatunku wrażliwego;
- ustalenie miejsca pochodzenia źródła choroby zakaźnej zwierząt z ustaleniem innych gospodarstw, w których zwierzęta z gatunku wrażliwego mogły zostać zakażone;
- ustalenie dróg przemieszczania się ludzi, zwierząt i przedmiotów, które mogły być przyczyną szerzenia się choroby zakaźnej zwierząt, do lub z gospodarstwa w okresie 12 miesięcy (**koniecznym jest sprawdzenie czy od ostatniego badania do gospodarstwa było wprowadzane bydło z gospodarstw posiadających lub nie posiadających status wolnego od gruźlicy bydła oraz czy historia zwierzęcia jest spójna**).

W każdym przypadku wystąpienia choroby zakaźnej (izolacja prątka) PLW przeprowadzając dochodzenie epizootyczne winien jest przeprowadzić szczegółową analizę ryzyka przeniesienia się choroby ze stada zakażonego na inne stada (kontaktowe). Taka analiza ryzyka każdorazowo jest przekazywana do WLW, a ten następnie po sprawdzeniu jej przesyła do GLW. W stadach powiązanych ze stadem zakażonym, przeprowadza się dochodzenie epizootyczne oraz tuberkulinizację porównawczą wg zaostrożonej, II wersji klucza.

W przypadku stwierdzenia gruźlicy bydła PLW podejmuje czynności zgodnie z § 4 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23 listopada 2004 r. *w sprawie zwalczania gruźlicy bydła*.

Regulacja dotycząca statusu stada, w którym znajduje się zwierzę (zwierzęta) podejrzane o chorobę, zawarta jest w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 27 czerwca 2005r. *w sprawie szczegółowych wymagań weterynaryjnych niezbędnych do uzyskania i zachowania uznania stad lub gospodarstwa za urzędowo wolne lub wolne od chorób zakaźnych zwierząt*.

1.1. Zgłoszenie do PLW przez PPIS zachorowania u ludzi na gruźlicę

PLW, w przypadku otrzymania od PPIS powiadomienia o stwierdzeniu gruźlicy, u osób mających kontakt ze zwierzętami gospodarskimi, przeprowadza badanie stada

bydła metodą tuberkulinizacji porównawczej w ramach czynności opisanych w § 2 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23 listopada 2004 r. w sprawie zwalczania gruźlicy bydła (Dz. U. NR 258 poz. 2585), przy zastosowaniu zastrzonej II wersji klucza.

2. Zmiana statusu epizootycznego

O każdej zmianie statusu stada, powiatowy lekarz weterynarii powiadamia podmiot skupujący mleko, zakład przetwarzający mleko oraz PLW nadzorujących powyższe podmioty.

Informację o każdej zmianie statusu stada PLW, lub osoba upoważniona przez niego umieszcza w systemie IRZ.

W przypadku stwierdzenia wyniku dodatniego lub wyniku wątpliwego, PLW na podstawie § 2 i 5 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23 listopada 2004 r. w sprawie zwalczania gruźlicy bydła wydaje decyzję administracyjną, nakazującą odosobnienie w stadzie sztuki lub sztuk bydła reagujących dodatnio w tuberkulinizacji pojedynczej oraz zakazującą przemieszczania bydła do stada oraz ze stada, z wyłączeniem przemieszczania ze stada dokonywanego w celu przeprowadzenia natychmiastowego uboju. Ponadto, w celu prawidłowej interpretacji wyniku tuberkulinizacji pojedynczej w odniesieniu do odczynu lub wyniku wątpliwego tej tuberkulinizacji, PLW może wykonać badanie metodą tuberkulinizacji porównawczej po 42 dniach od dnia ostatniego wyniku badania.

W przypadku, gdy PLW nie podejmie decyzji o wykonaniu tuberkulinizacji porównawczej lub w przypadku uzyskania dodatniego wyniku w tuberkulinizacji porównawczej, dalsze postępowanie reguluje rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23 listopada 2004 r. w sprawie zwalczania gruźlicy bydła (Dz. U. Nr 258 poz. 2585). Jednocześnie, PLW wydaje decyzję administracyjną w sprawie zawieszenia statusu stada urzędowo wolnego od gruźlicy bydła. Dalsze postępowanie w stadzie uzależnione jest od wyniku badań laboratoryjnych.

Jeżeli ww. badania laboratoryjne nie potwierdzą występowania gruźlicy w stadzie, przeprowadza się badanie wszystkich zwierząt testem tuberkulinowym porównawczym. Zawieszenie uznania stada bydła za urzędowo wolne od gruźlicy bydła uchyla się, jeżeli wszystkie zwierzęta powyżej 42 dnia życia reagowały ujemnie w teście porównawczym, przeprowadzonym po upływie, co najmniej 42 dni od dnia usunięcia ze stada dodatnio reagującego zwierzęcia (§ 5 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 27 czerwca 2005 r. w sprawie szczegółowych wymagań weterynaryjnych niezbędnych do uzyskania i zachowania uznania stada lub gospodarstwa za urzędowo wolne lub wolne od chorób zakaźnych zwierząt).

Jeżeli badanie mikrobiologiczne poprzez wyodrębnienie *M. bovis* potwierdzi występowanie gruźlicy bydła w stadzie, PLW wydaje decyzję administracyjną w sprawie

cofnięcia statusu stada urzędowo wolnego od gruźlicy bydła (na podstawie § 6 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 27 czerwca 2005 r. *w sprawie szczegółowych wymagań weterynaryjnych niezbędnych do uzyskania i zachowania uznania stada lub gospodarstwa za urzędowo wolne lub wolne od chorób zakaźnych zwierząt*). Należy podkreślić, że uznanie statusu stada urzędowo wolnego może zostać cofnięte również wcześniej, na podstawie § 7 ww. rozporządzenia.

3. Przywrócenie statusu urzędowo wolnego

W przypadku cofnięcia statusu stada urzędowo wolnego od gruźlicy bydła stado bydła może zostać ponownie uznane za urzędowo wolne od gruźlicy bydła po zakończeniu odkażania i oczyszczania oraz po uzyskaniu ujemnych wyników, w co najmniej 2 następujących po sobie testach tuberkulinowych porównawczych-wersja II postępowanie zaostrome, przeprowadzonych u zwierząt powyżej 42 dnia życia.

Pierwszy test przeprowadza się nie wcześniej niż po upływie 60 dni, a drugi nie wcześniej niż po upływie 4 miesięcy i nie później niż po upływie 12 miesięcy od dnia usunięcia ze stada ostatniego zwierzęcia reagującego dodatnio (na podstawie § 8 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 27 czerwca 2005 r. *w sprawie szczegółowych wymagań weterynaryjnych niezbędnych do uzyskania i zachowania uznania stada lub gospodarstwa za urzędowo wolne lub wolne od chorób zakaźnych zwierząt*).

4. Sprawozdawczość

Sprawozdawczość o występowaniu chorób zakaźnych zwierząt opiera się o formularz RRW 7. Wzory sprawozdań RRW 7 są określone w drodze rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów, wydawanego na podstawie art. 31 ustawy z dnia 29 czerwca 1995 r. *o statystyce publicznej* (Dz. U. Nr 88, poz. 439, ze zm.).

Zakres, sposób i terminy przekazywania przez PLW i WLW informacji o występowaniu chorób zakaźnych zwierząt, w tym gruźlicy, określony jest w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 25 listopada 2005 r. *w sprawie zakresu, sposobu i terminów przekazywania informacji o występowaniu chorób zakaźnych zwierząt podlegających obowiązkowi zwalczania i rejestracji oraz o wynikach monitorowania chorób odzwierzęcych i odzwierzęcych czynników chorobotwórczych, a także związanej z nimi oporności na środki przeciwdrobnoustrojowe*.

Dodatkowo, sprawozdawczość z badań kontrolnych bądź programu kontroli i zwalczania, ustalana jest w zależności od potrzeb pismem Głównego Lekarza Weterynarii.

5. Dokumentacja badań

5.1. Protokół dochodzenia epizootycznego i badań zwierząt

W rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 16 stycznia 2008 r. *w sprawie sposobu prowadzenia dokumentacji związanej ze zwalczaniem chorób zakaźnych zwierząt*, w załączniku nr 2, została określona forma protokołu z dochodzenia epizootycznego i badań zwierząt.

Protokół należy sporządzić tak, aby wszystkie rubryki zostały wypełnione. Podpisuje go osoba sporządzająca oraz wszystkie pozostałe osoby obecne, biorące udział w czynnościach urzędowych. Odmowę lub brak podpisu którejkolwiek osoby należy odnotować w protokole.

Protokół z dochodzenia epizootycznego i badań zwierząt należy przechowywać przez okres 25 lat.

5.2. Wyniki badań bydła na gruźlicę

Wyniki badań bydła na gruźlicę należy wpisywać w arkusz stanowiący załącznik nr 8 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 16 stycznia 2008 r. *w sprawie sposobu prowadzenia dokumentacji związanej ze zwalczaniem chorób zakaźnych zwierząt*. Dopuszcza się możliwość wydruku wyników z programów komputerowych.

V. PRZEPISY KOŃCOWE

1. Traci moc Instrukcja Głównego Lekarza Weterynarii z dnia 30 listopada 2010 r. Nr GIWz.401/TBC-15/2010 w sprawie postępowania przy podejrzeniu, potwierdzeniu i zwalczaniu oraz przy prowadzeniu badań kontrolnych gruźlicy bydła.
2. Niniejsza instrukcja wchodzi w życie z dniem 08 lutego 2016 r.

Zatwierdził:

Marek Pirsztuk